

ART HISTORY

Концерт пам'яті Миколи Лисенка у Львові 19 грудня 1937 року:
порівняльний аналіз рецензій галицьких музикознавців

О. О. Кузнецова

Навчально-науковий інститут музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені
Івана Франка (Дрогобич, Україна)

Corresponding author. E-mail: olgaosadcha5@ukr.net

Paper received 22.11.18; Revised 26.11.18; Accepted for publication 27.11.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2018-184VI30-01>

Анотація. Стаття присвячена порівняльному консенс-аналізу чотирьох рецензій галицьких музикознавців на концерт пам'яті класика української музики Миколи Лисенка (1842-1912), що відбувся у Львові 19 грудня 1937 року на честь 25-ліття його смерті. Станіслав Людкевич, Нестор Нижанківський, Василь Витвицький і Роман Савицький виявили одностайний підхід до висвітлення загальнокультурно-національного значення події в житті галичан, спільні й відмінні оцінки виконавських виступів, індивідуальні формальну побудову рецензій і спосіб вислову змісту.

Ключові слова: музикознавець, критик, рецензія, концерт, виконання, консенс-аналіз.

Перша третина ХХ століття в Галичині прикметна появою грона професійних музикантів, які здобувши освіту в провідних європейських центрах, плідно працювали на батьківщині. За Станіславом Людкевичем (1879-1979) на музично-мистецьку арену виступили Василь Барвінський (1888-1963), Нестор Нижанківський (1893-1940), Борис Кудрик (1897-1952), Стефанія Туркевич (1898-1977), Василь Витвицький (1905-1999), Роман Савицький (1907-1960) та ін. За тогочасних суспільно-політичних обставин усі вони поєднували композиторську діяльність із виконавською та музикознавчою. В музикознавстві показали себе як історики, теоретики й соціологи музики, музичні критики, публіцисти та методисти. В більшості цих напрямків знайшла численні вияви лисенкознавча тематика, адже Микола Лисенко (1842-1912) ще за життя заслужено вважався основоположником української музики й мав великий вплив на розвиток музичної культури в Галичині.

Предметом статті є рефлексії галицьких музикознавців на 25-ліття смерті Лисенка, що відзначалося 1937 року у Львові. Саме тоді з'явилися численні статті, що вшановували його пам'ять. Зокрема, привертає увагу факт написання рецензій С. Людкевичем, Н. Нижанківським, В. Витвицьким і Р. Савицьким на концерт, який відбувся 19 грудня в залі Міського театру.

До вивчення музично-критичної та публіцистичної спадщини названих музикознавців зверталися дослідники: З. Штундер, І. Шеремета, О. Фрайт (С. Людкевич), Л. Лехник, М. Зубеляк, Н. Синкевич (В. Витвицький), Ю. Булка, У. Молчко (Н. Нижанківський), Н. Кашкадамова (Р. Савицький). Проте музично-критичний сегмент лисенкознавства в Галичині до 1939 року спеціально не виокремлювався. Порівняльні аналізи критичних матеріалів також не проводилися. Тому мета статті полягає у спробі такого аналізу на прикладі чотирьох рецензій на одну музичну подію, у висвітленні її індивідуально-авторських трак-

тувань, а також у визначенні спільних і відмінних моментів візії концерту.

Композитор, музикознавець, диригент, педагог С. Людкевич опублікував рецензію «Святочний концерт у 25-ліття смерті М. Лисенка» в газеті «Діло»¹. Він не обмежився оглядом виступів, а розпочав із роздумів про завдання критика з нагоди заходу, присвяченому саме Лисенкові. В дописі поставлено риторичні запитання: чи краще долаштуватися до загального піднесення, «вдарити в оптимістичні тони» та обійтися без критичних застережень, чи навпаки «пильно й совісно» проаналізувати досягнення й недоліки, «і світла, і тіні», зважаючи на важливість акту, «у якому виявляється відношення нашої музичної суспільності до великого композитора та наш культурно-музичний поступ під цю пору» [2, с. 570]. Обравши «компромісну дорогу», рецензент зауважив відсутність на такому репрезентативному заході вокально-симфонічного номера (яким міг би стати уривок з опери Лисенка або кантата; тобто, кантата була, але у супроводі фортепіано). Поза тим, як відзначено, «концерт стояв здебільша на рівні свого завдання» [2, с. 570].

Деталізуючи це узагальнення, Людкевич написав спершу про камерно-вокальну продукцію. Артисти-співаки задовольнили критика, адже виступили «з виразним пієтизмом» і перебували на час концерту в «знаменитій формі». Якщо при виконанні М. Голинським солоспівів «За думою дума», «Гетьмани» та О. Бандрівською «Гомоніла Україна» з репертуару Модеста Менцинського в уяві слухачів виникла тінь видатного співака, то в інших творах (каватина Андрія з опери «Гарас Бульба» та три ліричні пісні), де не

¹ «Діло» - провідний часопис Галичини, виходив у 1880-1939 рр. у Львові з періодичністю двічі на тиждень у 1880-1882 рр., тричі на тиждень у 1883-1887 рр. та щоденно з 1888 р. Універсальність цього видання проявлялася у різноманітності численних рубрик, що стосувалися тогочасного політичного, економічного, наукового й культурного життя, зокрема публікації про музичну освіту, матеріали, присвячені святочним акціям і концертам, творчості окремих композиторів. Навколо часопису об'єдналась українська інтелектуальна національна еліта та простий народ.

було «конкуренційних ремінісценцій», їхній успіх був беззаперечний. До цього долучився досвідчений концертмейстер проф. Т. Шухевич.

Перша рапсодія М. Лисенка для фортепіано у виконанні Галі Левицької стала, за припущенням рецензента, для шанувальників лисенківської музи найцікавішою композицією усього концерту. Твір охарактеризовано як технічно й виразово нелегкий до «опанування», при значному впливі Ф. Ліста в ньому є оригінальні лисенківські риси. Людкевич пригадав, що піаністка грала рапсодію перед тим 1904 року, під час ювілейних концертів Лисенка, який теж її тоді виконував. Г. Левицька вклала в інтерпретацію, на думку критика, «дуже багато технічно-мистецьких зусиль і багато душі» [2, с. 571].

Хорові колективи – мішаний (товариства «Львівський Боян») і чоловічий (складений зі співаків «Сурми» й «Бандуриста») – виступили під орудою диригентів Івана Охримовича та Омеляна Плешкевича. Перевагу отримав у рецензента чоловічий хор, у програмі якого були дві пісні: «Ой нема» і «На прю». Такі якості цього хору, як точна ритміка, тонка агогіка, запал і виразність інтерпретації, нагадали Людкевичу найкращі раніше прослухані зразки трактування цих творів іншими хоровими колективами, що вже, за його твердженням, створили певну виконавську традицію. Добре голосово скомплектованому мішаному хорові бракувало «зіспівання». Найкраще було виконано «Верховино», повторене «на біс», і «Камо піду». Слабше – «Сон» («Прощай, світе») і кантату «На вічну пам'ять Котляревському».

Рецензент відзначив коротке й гарно продумане вступне слово В. Барвінського, в якому, завдяки вдалим порівнянням з історією музики інших слов'янських народів, було висвітлено значення Лисенка як свідомого пропагандиста «української національної ідеї на полі музичної культури» [2, с. 571]. Загалом концерт названо «ясним моментом» у буденному житті, бо жодні його «недотягнення» не затерли чару Лисенківської музики, для метафоричного визначення якої знайдено такий духовно-поетичний вислів – «широї та правдивої, як «Господа слово» [2, с. 571].

Рецензія Н. Нижанківського (композитора, музикознавця, піаніста) «З концертної салі. Концерт у 25-ліття смерті Миколи Лисенка» з'явилася в газеті «Українські вісти»². Задум рецензії доволі незвичний: на початку подано «сухі статистичні дані» про достатню кількість публіки й виголошення вступного слова В. Барвінським, перелік концертантів і творів, виконаних хорами і піаністкою Г. Левицькою. Програми ж солістів-вокалістів подані так: «сопраністка О. Бандрівська (4 пісні)» і «тенор М. Голинський (3 пісні)» [4, с. 4]. Вказані також прізвища концертмейстерів Б. Кудрика й Т. Шухевича, а також солістів у хорових

композиціях. По тому критик відразу визнав, що навмисне утримався від детального огляду виступів, зазначивши тільки, що більшість їх була задовільною, деякі бездоганні, а один, «навіть блискучий», хоча твір окреслено як «найневдячніший» (зрозуміло, що йдеться про виступ піаністки Г. Левицької). Такий хід рецензента вносить загадковий колорит, інтригує читача й спонукає його до роздумів. Ще більший подив викликає закінчення абзацу про виконавців: «все те разом взяте, не могло закрити досить сильного враження пересічності цілого концерту» [4, с. 4].

Пояснення такого вердикту лежить у соціально-культурній і музично-професійній площинах. Нижанківський висунув такі докори, як невідповідність залу до концерту (логічно було його провести в будинку Музичного товариства ім. Лисенка); якщо відведений чужий і великий зал, то чому не задіяний оркестр. Згадав, що для святкування річниць І. Франка, Т. Шевченка, С. Петлюри та ін. (тобто, не музикантів) влаштовувалися «великі» концерти з оркестром. Звідси випливає, що музиканти повинні самі брати відповідальність за подібні урочисті акції та організувати їх належним чином, починаючи від укладу програми й виконавців, до різних «дрібничок». Серед них: правильне оформлення програмок, дисципліна у виході, розташуванні й відході хористів, однакості їхнього сценічного вбрання, регулювання піднесення звіси. Ці дрібниці, на переконання рецензента, недопустимі в інших народів, особливо при відзначенні таких великих свят, яким для нас є вшанування пам'яті Лисенка, і здатні знизити цінність концерту. Ще одне зауваження стосувалося кількості концертів до цієї дати. На думку критика, їх повинно було бути значно більше, «щоб наше громадянство, головню наша молодь, дійсно пізнали творчість Лисенка» [4, с. 4]. Й ця пропаганда музики Лисенка мала б стати головним завданням товариства його імені. Та завершується рецензія оптимістичним сподіванням, що століття народження композитора буде відсвятковане гідно.

Рецензія «Концерт у 25-ліття смерті М. Лисенка» В. Витвицького (музикознавця, педагога, композитора, диригента) була опублікована в часописі «Новий час»³. Автор спочатку назвав організаторів концерту на честь «великого композитора й громадянина»: Музичне товариство ім. Лисенка та співацькі товариства «Львівський Боян», «Бандурист», «Сурма». Далі зупинився на вступному слові В. Барвінського, де було згадано «про величезні заслуги Лисенка в усіх важніших ділянках нашого музичного життя; композиторській, етнографічній та виконавчій – як п'яніста та диригента» [1, с. 310]. З вуст промовця також прозвучала інформація про факт жертвовного придбання митрополитом Андреем Шептицьким великої частини рукописної спадщини Лисенка.

Критик описав виступи виконавців, дав їм критичну оцінку. «На висоті співочої культури» показала себе Одарка Бандрівська, яка виконала чотири пісні, з

² «Українські вісти» - щоденний політичний, економічний і літературний часопис у Львові. Виходив у 1935-1939рр. у видавництві «Батьківщина», а з 1937 р. з тижневим «Ілюстрованим додатком» і сторінкою «Робітничі вісти». Від кінця 1935 р. до початку 1938 р. постійним рецензентом-критиком був Н. Нижанківський, який регулярно відгукувався на всі найважливіші музичні події Львова в тижневих оглядах про концерти й музично-театральні вистави та важливі дати музичної історії.

³ «Новий час» - український позапартійний часопис, що виходив у Львові упродовж 1923-1939 рр. спочатку двічі на тиждень, з 1926 р. що другий день, а з 1936 р. став щоденником. У виданні висвітлювалися політичні, економічні і культурні проблеми свого часу. Фінансувався українською діаспорою США та Канади. Розповсюджувався в Україні і за кордоном.

них мало популярну й вартісну «Гомоніла Україна», та найкраще, «з особливо живим відчуттям», прозвучала «Садок вишневий». Вдумливо й технічно вивершено відтворила Першу рапсодію Лисенка, «мінливу в своїх настройках», піаністка Галя Левицька. Витвицький назвав рапсодію одним з найважливіших творів Лисенка. Михайло Голинський проспівав «Думу», уривок з опери «Гарас Бульба» та «Гетьмани». Останній солоспів, на думку рецензента, справді відповідав його великому, блискучому голосу [1, с. 310].

Мішаний хор «Львівського Бояна» (диригент І. Охримович) інтерпретував «оригінальну й цікаву своєю гармонікою» кантату «На вічну пам'ять Котляревському». Крім неї, прозвучали концерт «Камо піду от лица Твого, Господи», пісня «Сон» і опрацювання «Верховино». Композиція «Верховино», хоч і визнана рецензентом як приємна для вух галичан, видалася йому невідповідною до загальної програми, «наскрізь вартісної і поважної» [1, с. 310]. У виступі чоловічого хору під керуванням О. Плешкевича підмічено добрі голоси, впевнене опанування партій, виконавські безпосередність і запал. Завершився концерт співом гімну «Ще не вмерла Україна». Витвицький звернув увагу на оформлення сцени; її особливістю був портрет Лисенка на тлі червоної китайки, «якою була вкрита його домовина перед 25-ма роками» [1, с. 310], тобто на похороні митця.

Рецензія піаніста, педагога й критика Романа Савицького «Святочний Концерт у 25-ліття смерті М. Лисенка у Львові» вийшла друком в «Українській музиці»⁴. Критик перелічив організаторів (товариства) і виконавців (солісти та хори). У вступному слові В. Барвінський відзначив, як найважливіше, твердження про те, що українці досі не сплатили свого боргу Лисенкові. Під цим малося на увазі докладне опрацювання, а передусім ознайомлення широких кіл громадськості «з пребагатою спадщиною композитора» та всебічне висвітлення «великого значення громадянсько-музичної праці Лисенка» [5, с. 11]. Цю важливу справу «започаткував уже Митрополит Андрей Шептицький викупом спадщини Лисенка від видавця Іздіковського» [5, с. 11].

Пісню «Верховино» у виконанні мішаного хору «Бояна» потрактував як зразкову композицію, та недоречно для жалібного концерту. Чоловічий хор удостоївся більшої похвали критика. О. Бандрівська інтерпретувала солоспів Лисенка дуже добре, без жодних застережень. М. Голинський «стояв на висоті свого завдання» [5, с. 11]. Тут Савицький згадав про акомпанемент цим співакам Т. Шухевича. Г. Левицька у виконанні Першої рапсодії для фортепіано підкреслила «з повним розумінням усі численні піаністичні цінності твору, ... надаючи йому своєю музикальністю і добрим ритмом нового, здорового життя» [5, с. 11]. Підсумовуючи, критик зазначив поважний характер концерту та його вихід поза межі «звичай-

них музичних продукцій» з огляду «на свою ідею та пієтизм у серцях усіх до праці М. Лисенка» [5, с. 11]. Завершено захід співом Національного Гімну.

Враховуючи публікацію рецензій у різних за спрямуванням і читацькою аудиторією виданнях, варто зауважити високий фаховий рівень усіх дописів. Адже лише рецензія Р. Савицького була подана до музичного часопису. Тим не менше решта авторів не пристосовувалися до масових смаків і потреб, а старалися їх таким способом підвищувати. Свідченням цього є, наприклад, такий вислів Людкевича: «...фрагментарність та обмеження змісту і форми програми на репрезентаційному концерті всіх наших музичних і співочих установ мусіла трохи звернути увагу **кожного**, хоч як би ми схотіли її пояснити невідрадними умовами нашого музикування» [2, с. 570] (підкреслення моє – О. К.). З іншого боку, це багато говорить про стан музично-культурних інтересів тогочасної публіки й відвідування нею подібних урочистих акцій.

В руслі сучасного журналістського методу «консенс-аналізу» («аналіз консенсусів, аналіз консонантностей» [3, с. 48]) згадане висвітлення у чотирьох публікаціях одного концерту можна розглядати як об'єкт полімодального консенсу. За Лідією Мельник, «найголовнішим у консенс-аналізі є порівняння збігів та розбіжностей, викладених у певних виданнях» [3, с. 49]. Щодо збігів або спільних позицій, такими є: визнання всіма рецензентами М. Лисенка видатною фігурою української музичної культури, схвалення виступів солістів із особливим вирізненням успіху Г. Левицької. На змістовності вступного слова В. Барвінського наголосили всі, крім Нижанківського. Про виконання національного гімну наприкінці концерту не зазначив лише Людкевич. Двоє критиків досягли консенсусу в зауваженні недоліку відсутності оркестрового супроводу (С. Людкевич і Н. Нижанківський), В. Витвицький і Р. Савицький – у баченні невідповідності одного номера в складі програми, а також у підкресленні важливості факту придбання А. Шептицьким частини рукописів Лисенка; ще двоє (С. Людкевич і Р. Савицький) не назвали концертмейстера хорів через його не вельми вдалий виступ. Лише В. Витвицький звернув увагу на оформлення сцени. Перед аналізом артистичної продукції Людкевич поділився своїми сумнівами про мету своєї публікації з читачами, в той час Нижанківський рішучо заявив, що не буде оминати мовчанкою декілька питань. Він відсторонився від аналізу виконань і зосередився головню на організаційних хибах, чим привніс певний дисонанс у загалом консонантний квартет критиків. Допущено неточності у назвах творів: за зауваженням Людкевича, солоспів «За думою дума» у програмі хибно подано як «Дума», відтак, Витвицький і Савицький також тут помилилися, а Нижанківський дав невірний титул фортепіанного твору «Українська Рапсодія ч. І». Розбіжності є в оцінці виконання кантати, у викладі й тоні вислову. Якщо С. Людкевич, В. Витвицький і Р. Савицький обрали спокійний і розважливий тон, то Н. Нижанківський – більш експресивний, полемічний. Рецензія Савицького найлаконічніша, зате чітко й ясно передає суттєві моменти концерту. Та всіх критиків поєднує патріотичний мотив і

⁴ «Українська музика» - місячник, орган Союзу українських професійних музик у Львові (СУПром), виходив з березня 1937 р. у Стрию і з березня до червня 1939 р. у Львові при допомозі Наукового товариства імені Шевченка (НТШ). З журналом співпрацювали провідні музикознавці Галичини. З 2011 р. часопис відновлено як щоквартальник Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка.

щире прагнення частішого й високопрофесійного виконання музики Лисенка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Витвицький В. Концерт у 25-ліття смерті М. Лисенка // Музикознавчі праці. Публіцистика. Упор. Л. Лехник. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2003. С. 310.
2. Людкевич С. Святочний концерт у 25-ліття смерті М. Лисенка // Дослідження, статті, рецензії, виступи. Упор. З. Штундер. Т. 2. Львів : Дивосвіт, 2000. С. 570-571.
3. Мельник Л. Музична журналістика : теорія, історія, стратегії. На прикладах із щоденної преси Львова від початків до сьогодення. Львів : ЗУКЦ, 2013. 384 с.
4. Нижанківський Н. З концертної зали. Концерт в 25-ліття смерті Миколи Лисенка // Українські вісти. 1937. Ч. 289 (627). С. 4.
5. Савицький Р. Святочний Концерт у 25-ліття смерті М. Лисенка у Львові // Українська музика. 1937. Ч.1. С. 11.

REFERENCES

1. Vytvytskyi, V. Concert in 25-anniversary of M. Lysenko death // Music study achievements. Publicistic writing. Lviv: I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies, 2003. P. 310.
2. Liudkevych, S. Celebration concert in the day of 25-anniversary of Lysenko's death // Research, articles, reviews, speeches. Lviv: Dyvosvit, 2000. P. 570-571.
3. Melnyk, L. Musical journalism: theory, history, strategy. Based on Lviv daily press from the beginning to the present. Lviv : ZUKT, 2013, P. 384.
4. Nyzhankivskyi, N. Concert sali. Concert in 25-anniversary of M. Lysenko death // Ukrainian news, 1937. P. 289 (627). P.4.
5. Savytskyi, R. Christmas Concert in the day of 25-anniversary of M.Lysenko's death in Lviv // Ukrainian music, 1937. P.1. P. 11.

The concert in memory of Mykola Lysenko in Lviv on December 19, 1937: comparative analysis of the reviews of Galician musicologists

O. O. Kuznetsova

Abstract. The article is devoted to comparative content analysis of four reviews of Galician musicologists of the concert in memory of Mykola Lysenko (1842-1912), a classic of Ukrainian music, which took place in Lviv on December 1937 as a tribute to 25-anniversary of his death. Stanislav Liudkevych, Vasyl Vytvytskyi, Nestor Nyzhankivskyi and Roman Savytskyi had a unanimous approach to the coverage of general cultural and national significance of the event in the Galicians lives, similar and different assessments of performances, individual formal composition of reviews and a way of content express.

Keywords: *musicologist, critic, review, concert, performance, content analysis.*